

УДК 316.614 796

M. GWOZDA, P. MAZUR*

Polska, Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;

Polska, Chełm, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie*

SOCJALIZOWANIE POPRZEZ SPORT

Zagadnienie jakim jest «czas wolny» leży w kręgu zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, jak choćby filozofii, socjologii, ekonomii, psychologii czy medycyny. Cytując Edmunda Wnuka-Lipińskiego, można powiedzieć że «czas wolny» to okres, który pozostaje do osobistej dyspozycji człowieka, gdy wypełnił on już obowiązki zawodowe, rodzinne, szkolne oraz zaspokoił potrzeby biologiczne organizmu. Jest to więc czas, którym dysponuje człowiek poza obowiązkowymi czynnościami i wykorzystuje go zgodnie z własnym wyborem na przykład samodoskonaląc się, nawiązując i utrzymując kontakty z innymi ludźmi, realizując się twórczo, a tym samym dając upust ekspresji swojej osobowości [1]. Czas wolny stanowi wartość autoteliczną (samą w sobie) i cenna, jest jedną z obiektywnych potrzeb człowieka, której realizacja warunkowana jest zakresem obowiązków jakie spoczywają na jednostce, obowiązków pierwszoplanowych (np. szkoła, praca zawodowa) i pozostałych (domowych czy wynikających z potrzeby samokształcenia się). Czas wolny jest przedmiotem wielu badań empirycznych oraz tematem sporej ilości publikacji. Wynika to między innymi z przekonania, że to moment nie tylko na odreagowanie i odpoczynek od codzienności, ale także sposobność by się rozwijać i doskonalić.

Wśród wielu przykładów ilustrujących powyższą tezę, jeden znajdzie swoje głębsze odzwierciedlenie w tym artykule. Przykładem tym jest «sport». Czyli aktywność realizowana jest z chęci doskonalenia, pasji, potrzeby rekreacji. Sport to specyficzna «zabawa» (gra) o charakterze perfekcjonistycznym, to z założenia pokojowe współzawodnictwo, którego istotę stanowi indywidualna bądź zespołowa rywalizacja (wg określonych reguł) prowadzona zgodnie z zasadami fair play oraz dążenie do osiągania jak najlepszych wyników zawiera w sobie wiele cennych atrybutów [2]. Począwszy od kształtowania postaw prozdrowotnych, silnej woli, dyscypliny, socjalizacji pierwotnej jak i wtórnej, działalności wychowawczej, zacieśniania więzi społecznych, poczucia solidarności i koleżeństwa, pobudzania dobrych emocji i rozładowywania złych, wyzwala dumy, aż po sposobność do uczestniczenia w widowiskach których wspomnienia pozostają na lata.

Jeden z tych wątków wydaje się być niestety mniej dostrzegany i rzadziej omawiany niż pozostałe. Chodzi o socjalizacyjny wymiar sportu. Socjalizacja to proces wchodzenia w realia życia społecznego (uspołeczniania), który polega na przekształcaniu przez instytucje społeczne indywidualum ludzkiego (ludzka istota biologiczna) w jednostkę obdarzoną osobowością społeczną, uwewnętrznianiu i uczeniu jej uznawanych przez daną zbiorowość norm, wartości, wzorów i umiejętności [3]. Istotą procesu socjalizacji ujmowana jest w literaturze przedmiotu w różny sposób. Skupianie się na poszczególnych płaszczyznach jej przebiegu wpływa na sposób postrzegania specyfiki oddziaływania. W kontekście kultury socjalizacja kojarzona jest z internalizacją norm, symboli i wartości. Biorąc pod uwagę płaszczyznę jaką jest społeczeństwo socjalizacja rozumiana jest jako wdrażanie wzorów ról społecznych. Uwzględniając płaszczyznę osobowości ujmowana jest jako kształtowanie konstrukcji społecznej człowieka. W każdym razie socjalizacja jest opisywana jako proces powodujący występowanie społecznie pozytywnych zmian w zachowaniu jednostki [4]. Idea jaką jest dążenie do łączenia procesu rozwoju i doskonalenia się człowieka (duchowego, estetycznego, kulturalnego i zdrowotnego) ze sferą zainteresowań dobrowolnie realizowanych w czasie wolnym, niezwykle wyraźnie uwidacznia się właśnie w aktywności sportowej. Owa «dobrowolność» stanowi w tym kontekście swoisty fenomen. Wykonując z wyboru i pasji czynności doskonalące w konkretnym zakresie umiejętności sportowych, nabywa się jednocześnie wiedzy i doświadczeń cennych dla społeczności w jakiej się żyje.

W życiu społecznym ułożonym we właściwą sobie formułę ładu doświadczamy na co dzień działań które ten ład naruszają. Stabilność systemu w dużej mierze zależy od stopnia zinternalizowania norm społecznych przez członków społeczeństwa. Przygotowanie do życia w społeczeństwie wymaga wprowadzenia człowieka w świat wartości które zapewnią stabilizację wspólnotową. Jednym z przykładów socjalizacji przez sport jest promowanie idei fair play odnoszącej się do zasady czystej gry i uczciwego postępowania w sytuacji wykraczającej poza opisane i ustanowione reguły gry sportowej [5]. Z jednej strony chodzi o poszanowanie obowiązujących w sporcie formalnych przepisów, z drugiej o postawę zawodnika, który ujawnia nieprawdopodobności i przyznaje się do odejścia od regulaminu toczącego się pojedynku sportowego (np. zawodnik zgodnie z sumieniem przyznaje się do popełnienia błędów mimo iż sędziowie zawodów tego nie zauważyli) [6]. Zinternalizowanie norm sprawiedliwości i uczciwości, z pominięciem własnych doraźnych korzyści, to jak się wydaje fundamentalna korzyść jaką daje udział w rywalizacji sportowej. Człowiek uczy się w ten sposób niepisanej powinności sprządzającej się do rezygnacji ze zwycięstwa za wszelką cenę. W społeczeństwie nastawionym na korzyść i zysk, wartość wynikająca z nauki gry «fair» jest bardzo cenna, zarówno w sensie samowiedzy jak i kontekście układania swoich relacji z innymi ludźmi.

Socjalizacyjny wymiar sportu przejawia się również w jego grupotwórczym charakterze. Sport (zwłaszcza dyscypliny drużynowe) wzmacnia przekonanie o wartości jaką jest życie

we wspólnocie, integracja z innymi ludźmi i układanie tych relacji w idei kooperacji. Ludzie zarówno na poziomie przysłowiowego «boiska sportowego» jak i «trybun» przeżywają wspólne emocje, oddziałują na siebie, zbliżają. Zindywidualizowana społeczność zespaja się w ramach sportowego widowiska. Zawodnicy tworzą «team», publiczność natomiast – żywo reagującą wspólnotę. Zawodnicy mają swoją zagorzałą publiczność, widzowie zaś swoich idoli. Współpracując w drużynie zawierają między sobą przyjaźnie, integrują jako elitarni reprezentanci drużyny szkolnej, uczą ról reprezentanta, bohatera, wzoru osobowego [7]. Z korzyścią dla siebie i społeczności w której funkcjonują. Lojalność, wzajemne poszanowanie, współpraca, inicjatywa, to niezwykle cenne korzyści kojarzone ze sportem. Poczucie przebywania we wspólnocie, radość przeżywania wspólnych emocji, dumy z wyników naszych ulubieńców to z kolei przywilej widza. Oba te obszary (świat zawodników i kibiców) zespala się w ramach widowiska sportowego, stwarzając szansę zaistnienia wspólnej więzi środowiskowej.

Przez obecność w sporcie kształtuje się społeczny zmysł człowieka. Aktywność sportowa wielokrotnie wyzwala refleksję, iż sukces osiągnąć można nie tyle w pojedynkę ale wspólnie, że należy współpracować, współorganizować się, «grać razem». Rywalizacja sportowa przygotowuje człowieka do współpracy w grupie. Konkurencje drużynowe są tego najczytelniejszym przykładem. Rywalizacja grupowa uczy poświęcenia dla innych, sztuki porozumienia i umiejętności «dogadywania się». Zgrany «team» ma większe szanse na drodze do celu. Wynik grupy tym samym przekłada się na splendor pojedynczych zawodników. Doświadczenie to ma istotne znaczenie w praktyce życia na co dzień. W zindywidualizowanym świecie sport przypomina, że nie jesteśmy sami, żyjemy we wspólnocie, w ramach której kooperując z innymi możemy osiągać dalekosiężne cele. Uczestnictwo w aktywności sportowej pozwala poznać zasady, które ułatwiają funkcjonowanie w społeczeństwie, kształtują przekonanie o konieczności rezygnacji z własnych egoizmów na rzecz wspólnego dobra. Jest to niezwykle cenna lekcja, zwłaszcza dla młodego pokolenia dopiero wchodzącego w dorosłe życie.

Socjalizowanie przez sport, to także oddziaływanie na sferę indywidualną – osobowość zawodnika. Trening i rywalizacja uczy przewyżczać własne słabości, tworzy warunki do hartowania nie tylko ciała ale i woli. Zaangażowanie się w zajęcia sportowe, uczy organizacji życia na co dzień, przestrzegania harmonogramu pracy, umacnia w przekonaniu o sensie systematycznego wysiłku. Warto zwrócić uwagę na fakt, że zaangażowane tego rodzaju może (powinno) przekładać się na podobne traktowanie wysiłku szkolnego, jak i każdego innego obowiązku. Sport jest modelowym wsparciem wysiłków edukacyjnych i wychowawczych. Nie sposób pominąć oczywistego faktu, iż praktyka sportowa to nie tylko zwycięstwa ale także porażki. Stanowią one niejako jego immanentną część. Sport jest tym samym najmniej bolesną «szkołą życia».

Idąc tym tokiem myślenia warto wspomnieć o kolejnym doświadczeniu jakie niesie ze sobą sport, a mianowicie uczenia do podejmowanej czynności. Aktywność sportowa pokazuje jak postępować by się rozwijać (doskonalic) zarówno w sensie fizycznym jak i psychicznym. Człowiek podejmujący wysiłek z przekonaniem, motywacją i pasją łatwiej dochodzi do wyników. Aktywność (rywalizacja) sportowa uświadamia tym samym jak ważna jest także w życiu codziennym pasja, zaangażowanie i zainteresowanie wykonywaną pracą.

Kolejnym równie istotnym walorem sportu w wymiarze praktycznym a odnoszącym się do jego socjalizacyjnego charakteru jest wartość zdrowotna. Niemal niezbędna dla harmonijnego rozwoju poszczególnych ludzi (podejmujących aktywność sportową), przekładająca się w konsekwencji na jakość życia całych społeczeństw. Zdrowie bowiem, jest jednym z koniecznych warunków osiągania sukcesów w wielu dziedzinach ludzkiego życia. Sport dzięki swoim walorom, wyzwala w ludziach motywację do działania [8]. Styl życia propagujący aktywność ruchową wzmacnia poczucie własnej wartości, poszerza wyobrażenia o zakresie swoich

możliwości, ułatwia efektywne pełnienie ról społecznych. Sport ponadto rozładowuje stres, ograniczając jego destrukcyjny wpływ na ludzką «fizis» jak i «psyche».

Przytoczone powyżej argumenty, jak i ilustrujące je przykłady są jednymi z wielu dowodów na to, że sport we współczesnym świecie jest niezwykle istotną wartością w sensie społecznym, kulturowym i cywilizacyjnym. Jest dobrem powszechnym, nie tylko z uwagi na fakt jego masowości ale publicznej użyteczności wyrażającym się w tworzeniu ładu społecznego, spójności i integracji. Instytucjonalne (zajęcia szkolne, klubowe) jak i pozainstytucjonalne (rekreacja) formy sportu niosą ze sobą wartość kształceniową. Poszerzają wiedzę ludzi o nich samych jak i o pragmatyce życia w zbiorowości ludzkiej. Stąd cieszyć powinno rosnące zainteresowanie tą sferą aktywności. Jak pokazują badania z roku na rok przybywa osób deklarujących udział w różnych formach aktywności ruchowej. Polacy jako najpopularniejszą formę aktywności sportowej wskazują jazdę na rowerze. Poprawia się infrastruktura sportowa. Wizytówką kraju stały się boiska piłkarskie zwane «orlikami», które powstały niemal w każdej gminie. Obserwujemy rozwój branż związanych z aktywnym spędzaniem czasu wolnego. Poszczególne gminy poszerzają infrastrukturę sportową, wydając znacznie większe pieniądze niż choćby dekadę temu. Wydaje się więc, że w Polsce nastąpiła moda na sport. I choć mody przemijają, to patrząc na przykłady z zachodniej Europy, ten rodzaj fascynacji wydaje się być trwalszy. Jeśli więc zbiegną się działania władz z ofertą komercyjną oraz popularnością takich form spędzania czasu wolnego, możemy uzyskać efekt (omówiony na kartach tego artykułu) który przysłuży się dobru wspólnemu.

Modern, humanistic thinking about man, upbringing, and education includes the concept of physical education and sport as integral elements forming the personality of a young person.

Сучасныя гуманістычныя падыходы да ўспрымання чалавечай натуры, выхавання і адукацыі ўключаюць паняцце фізічнай культуры і спорта як складальнікаў, што фармуюць індывідуальнасць маладой асобы.

Literatura

1. Wnuk-Lipiński E., Praca i wypoczynek w budźecie czasu, Wrocław, 1972, s. 21.
2. Krawczyk Z., Sport [w:] Z. Bokszański, Encyklopedia Socjologii, Warszawa, 2002, s. 112.
3. Olechnicki K., Załęcki P., Słownik socjologiczny, Toruń, 1997, s. 189.
4. Filipiak M., Socjologia kultury. Zarys zagadnień, Lublin, 2003, s. 96.
5. Kosiewicz J., Zasada fair play a wartości sportu [w:] Z. Dziubiński (red.), Społeczny wymiar sportu, Warszawa, 2003, s. 333.
6. Sekuła-Kwaśniewicz H., Moralność a kultura fizyczna [w:] Z. Krawczyk (red.), Socjologia kultury fizycznej, Warszawa, 1995, s. 132.
7. Famuła-Jurczak A., Gimnazjum miejscem wspierania wszechstronnego rozwoju ucznia – założenia a rzeczywistość [w:] J. Kuźma, J. Morbitzer, (red.), Edukacja – szkoła – nauczyciele: promowanie rozwoju dziecka, Kraków, 2005, s. 152.
8. Lachytová L., Kvalita života staršieho človeka [w:] Humanum. Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne, Warszawa, 2008, s. 73.